

Direcció Newsletter: Esther Grau, Diana Marre i Beatriz San Román · Redacció dels continguts d'aquest número: Katriende Graeve · Documentació: Anaïs Vidal · Traducció: Bruna Álvarez i Victòria Badia · Format i maquetació: Sofia Gaggiotti · Difusió: Maria Galizia.

gr.afin@uab.cat

ISSN: 2013-2956

Orígens, raça i etnicitat: Famílies adoptives transnacionals i pertinença a Flandes, Bèlgica

La investigació a Bèlgica sobre adopció, com en altres països europeus, ha tendit a focalitzar-se gairebé exclusivament en les qüestions d'adaptació i vincle dels nens/es adoptats/es des d'un punt de vista psicològic, i no en els factors socials.

D'altra banda, tot i que la investigació amb pares i mares adoptius blancs tendeix a estar sobrerrepresentada en els estudis sobre adopció, el treball sobre la criança adoptiva en general i les pràctiques de contacte amb el país d'origen del nen/a

en particular, romanen relativament poc estudiades tant a Bèlgica com en altres llocs. A més, sols algunes investigacions s'han referit a la relació entre les pràctiques parentals adoptives i la ciutadania. Malgrat que recentment alguns investigadors i investigadores han començat a estudiar els intents de les famílies adoptives per connectar amb el país d'origen dels seus fills i filles, la complexa xarxa d'ideologies i imaginaris que animen aquestes pràctiques necessita d'una millor investi-

gació i teorització.

Explorant com els pares adoptius normalitzen i problematitzen la diferència i quins imaginaris es dibuixen en relació a aquesta diferència, podem millorar la comprensió sobre com la diversitat racial, cultural i genètica es metabolitza a l'interior del que es considera l'esfera privada de la família. Basant-se en una epistemologia antropològica feminista i constructivista, l'estudi que es presenta en aquest text analitza el treball - identitari dels pa-

res i mares-, respecte a ells mateixos i en nom dels seus fills/es, i examina el potencial de ciutadania de la tasca de les famílies adoptives. Està basat en un estudi etnogràfic de les pràctiques culturals de l'adopció realitzat entre 2008 i 2011, durant el qual es varen entrevistar cinquanta-cinc persones flamenques que havien adoptat a Etiòpia o estaven en tràmits per fer-ho, així com treballadors/es socials involucrats amb el procés d'adopció. També es van dur a terme trenta sessions d'observació participant durant les sessions informatives i trobades festives i solidàries. La meua experiència com a mare adoptiva d'un nen d'Etiòpia va facilitar l'entrada al camp i va constituir una font important de coneixement pràctic.

Els pares i mares entrevistats tenien diversos perfils –treballaven en diferents professions, vivien tant en ciutats com en àrees rurals, hi havia catòlics i no creients–, tot i que eren predominantment de classe mitjana, blancs, heterossexuals, casats i amb un nivell d'estudis elevat. Una minoria de les mares eren solteres o tenien una relació lesbiana quan es van realitzar

les entrevistes. Els motius per a adoptar anaven des de la infertilitat o la malaltia, fins al desig d'ajudar a un/a nen/a "orfe". El nombre de fills/es per família estava entre un i sis, i diverses famílies tenien tant fills o filles biològics com adoptius.

El rang d'edat dels nens i nenes estava entre pocs mesos y vint-i-cinc anys, encara que la majoria de les famílies tenien nens/es petits. Totes les famílies van adoptar mitjançant una agència d'adopció estatal reconeguda i van seguir el procés d'adopció prescrit per les autoritats corresponents.

La perspectiva teòrica crítica adoptada per aquesta investigació no implica una crítica de les pràctiques individuals de criança de les mares i els pares, ni del treball individual de les persones professionals involucrades en el procés de preparació i recolzament de les famílies adoptives. El seu objectiu és descobrir alguns dels conceptes i axiomes que, tot i que estan fiançats en el discurs i la pràctica hegemòniques de l'adopció, poden ser la causa de sentiments de no-pertinença, exclusió i inferioritat, amb els quals moltes persones adoptades han

El bosque quemado (El bosc cremat)

de batallar. Deconstruint les "veritats" que guien les polítiques d'adopció i desemmascarant-ne la contingència i la construcció social i cultural, el que es pretén és desestabilitzar i desdramatitzar les idees que patologitzen la condició d'adoptat/a, al mateix temps que ignoren o minimitzen els possibles efectes de les idees que exclouen les persones adoptades, situant-les fora

de la pertinença 'real' a les seves famílies i a la societat on viuen.

L'aproximació etnogràfica utilitzada en aquest estudi és afina als corrents teòrics que consideren la realitat humana com quelcom construït socialment i argumenten que el coneixement només pot obtenir-se a través d'una experiència social compartida, que depèn del posicionament intel·lectual i social de qui investiga i, per tant, nega una interpretació única de la veritat. La investigació també se sustenta en estudis que entenen els conceptes com raça i identitat, no sols com a produïts permanentment, sinó també reproduïts i incrustats en estructures de poder.

En darrer lloc, però no menys important, l'estudi es recolza en les conceptualitzacions de la ciutadania segons les quals aquesta no sols fa referència a l'accés als drets formals, sinó també al reconeixement, la plena participació i la pertinença.

La criança adoptiva com un treball intensiu

La selecció, formació i recolzament a les famílies adoptives a Flandes es basen en teories psicològiques que es difonen en el decurs de la formació i que les famílies adoptives reproduïxen. Es tracta d'un exemple del que Foucault anomena 'governabilitat', un terme amb el qual aquest autor es refereix

a les regularitats de l'existència quotidiana que estructurin la "conducta de la conducta". Foucault utilitza el terme 'biopoder' per a referir-se a la tecnologia de l'autodisciplina que des de finals del segle XVIII penetra en els dominis més íntims de la vida. 'Les tecnologies de la normalització' creen divisions entre grups de gent 'normal' –que poden gestionar els propis riscos– i 'poblacions dirigides' –que requereixen d'intervenció-. 'Els coneixements positius i els experts en la veritat' associats amb les 'psicociències' juguen un rol molt important en la conformació dels subjectes governables i els autogovernats.

En l'actual discurs dominant sobre l'adopció, els nens i nenes adoptats/es i les famílies adoptives són interpretades com a 'població dirigida' en contrast amb els nens/es 'normals' i les famílies 'naturals'. El que Howell anomena els experts en 'psicotecnocràcia', - com educadors, terapeutes infantils i treballadors socials-, realcen 'l'autoritat de les explicacions psicològiques del comportament'; i, el que és

La lluna

Ombres

més important, creen i naturalitzen un criteri de normalitat.

Jutjades en base a aquests criteris, les persones adoptades són vistes com a desviades i altament susceptibles a problemes psicològics. La naturalesa problemàtica de la seva desviació està sustentada per les teories pediàtriques i de la psicologia infantil, que defineixen la "vertadera" naturalesa dels éssers humans, avaluada per mètodes científics objectius i per tant veritables, universals i apolítics. A la llum del

vinde materno-infantil naturalitzat, la persona adoptada és imaginada com arrabassada de la unió natural, per la qual cosa se li suposen importants problemes. En altres paraules, el fet en si de ser adoptat/a és vist com un important factor de risc de malestar psicològic.

No negaré que algunes persones adoptades poden haver experimentat experiències traumàtiques, però el marc actual utilitzat per organitzar la selecció, la preparació i el recolzament

a les famílies adoptives tendeix a patologitzar l'adopció en si. Un marc així, que sosté que tota persona adoptada és 'hostatge de les experiències adverses de la seva primera infància' és, tal i com argumenta Triseliotis and Hill, 'massa determinant' i pot tenir implicacions serioses per a elles i les seves famílies.

Els i les professionals influeixen i modelen el treball quotidià de criança de les famílies adoptives i la conceptualització que els pares i mares fan de les seves pròpies famílies, de les seves pròpies identitats i de les dels seus fills i filles. Les ideologies dominants de criança 'intensiva' – que, com Hays subratlla, ens diuen que els nens i nenes són innocents i d'un valor inestimable, i que la seva criança hauria de ser portada a terme principalment per les seves pròpies mares amb mètodes transmesos per professionals, ha d'estar centrada en les necessitats del nen o la nena, i requereix d'una labor intensa– són invocades per justificar la transferència dels nens i nenes de famílies pobres a famílies riques. A més, les desigualtats globals que són al cor de l'adopció transnacional, produeixen

incertesa i sentiments de culpabilitat i deute, la qual cosa condueix a molts pares i mares adoptives a involucrar-se en iniciatives solidàries com una part de la seva pràctica de criança intensiva.

La ideologia de la maternitat intensiva és portada a l'extrem en els cercles d'adopció, dramatitzant la paternitat/maternitat adoptiva al conceptualitzar-la com necessitada de mesures extraordinàries que s'estenen molt més enllà de les mesures prescrites a les guies de criança 'normal'. Això porta a les persones adoptants a convertir-se gairebé en treballadores socials o terapeutes dels seus fills i filles al mateix temps que comporta el risc de reforçar els mecanismes d'exclusió.

Aquesta criança extremadament intensiva subratlla encara més la idea que els nens i nenes adoptats i les famílies adoptives es desvien de la normalitat desitjada. Això comporta el risc de reintroduir essencialismes en el context de desigualtats globals profundes, a causa de la seva articulació amb les idees que defineixen les "veritables" necessitats dels nens i nenes en termes de vincles p/materno-filials

Rastres i transparències

exclusius, i conceptualitzen la raça del nen o la nena com la marca d'una cultura diferent que li pertany *per essència* i que alhora li ha de ser re-infosa.

El treball cultural de les famílies adoptives

Un aspecte del treball intensiu de criança adoptiva és el compromís amb el país de naixement del nen o la nena, que es manifesta amb pràctiques com menjar en restaurants etiòps o anar a concerts de música etiòp. El 'treball cultural' és sovint desenvolupat en el context d'oci familiar i/o en esdeveniments solidaris. El focus en el 'treball cultural' de les famílies adoptives revela de manera commovedora el camp de batalla dels processos interseccionats en els quals les famílies adoptives transnacionals són modelades. La cultura és invocada per la negació de l'alteritat dels nens/es i aquesta invocació interconnecta amb els discursos del parentiu, la identitat i la pertinença. Aquestes celebracions culturals que són modelades per les idees imperants que relacionen la cultura y l' 'alteritat' poden produir l'empoderament, però

també l'exclusió de les nenes i nens adoptats negres.

El 'treball cultural' de les famílies s'orienta, d'una banda, a l'establiment de les bases de la ciutadania dels seus fills i filles mitjançant l'empoderament cultural; d'una altra, a establir-se ells mateixos com a 'bons' pares/mares-ciutadans/es de classe mitjana, involucrats, cosmopolites i de ment oberta, en el que podria analitzar-se com un exemple del que Kershaw anome-

na la 'cura de la identitat'. Argumenta Kershaw que, en les persones que pertanyen a una minoria, la 'cura de la identitat' es pot considerar com una expressió política de ciutadania. Aquesta idea qüestiona la dicotomia públic-privat sobre la qual s'assenta la tradicional perspectiva de la ciutadania com quelcom que és únicament mostrat en l'esfera pública. Citant el treball de Collins amb les dones negres que intenten 'protegir els seus fills/es

dels missatges omnipresents que els marquen com a menys valuosos', Kershaw considera la cura de la identitat com 'quintaessencialment política', independentment del lloc en què es realitza.

El 'treball cultural' de les famílies adoptives pot ser interpretat en la mateixa línia, ja que forma part del paquet total del treball de cura que realitzen, encoratjat per la prevalença de les ideologies de criança i com un camí d'empoderament dels seus fills i filles. Aquest treball de la cura s'estén més enllà de l'esfera privada de la família nuclear i la provisió de la cura bàsica per a abastar la producció de pràctiques culturals, valors socials i identitat. Tot i que les organitzacions de famílies no són en la majoria dels casos activistes en moviments polítics –i les seves reunions i esdeveniments estan localitzats en l'esfera de l'oci familiar i la vida social–, la seva implicació en la qüestió de les identitats converteix el 'treball cultural' en un acte polític.

El discurs dominant de l'adopció que problematitza la identitat dels nens i les nenes adoptades, d'una banda, i de l'altra, tot i que de manera molt menys

Dins l'escorça

problematitzada, els encontres amb el racisme i la racialització de l'altre, anima a les famílies adoptives a intervenir activament en la identitat dels seus fills i filles. Els pares i mares afirmen que volen proporcionar-los armes contra el racisme i oferir-los eines per a construir una identitat sana. La identitat dels nens i les nenes adoptats/des transnacionalment es construeix en contra de la suposada identificació de certes característiques físiques com un signe de la pertinença d'algú a uns certs antecedents ètnics i en contra, i com a part, d'una societat que veu la identitat com a singular i exclusiva. La trajectòria vital dels nens i nenes, així com la seva fisonomia, pertorba les mirades essencialistes de la identitat ètnica i un concepte homogeni de ciutadania.

En l'adopció, les identitats culturals alternatives dels nens i nenes són tingudes en compte i discutides. Els límits de l'assimilació són explorats a la llum d'una societat on la diferència és problematitzada. Diferents mirades de la cultura i la identitat circulen entre les famílies, són discutides, criticades, posades a prova per les seves expe-

Frontalitat endins

riències quotidianes i ajustades d'una manera o una altra.

Tanmateix, el posicionament específic de les famílies i els seus fills i filles en la intersecció de diferents capes de privilegi i exclusió –amb un discurs de criança intensiva que tendeix alhora a desafiar i donar recolzament al *status quo*– resulta en una pràctica molt ambivalent. D'una banda, pot oferir als nens i nenes conceptualitzacions alternatives de la identitat i la ciutadania i

pot ser interpretada com una forma de resistència contra les representacions excloents; però, d'altra banda, sembla ser indicativa de les nocions essencialistes d'identitat i patologització de la condició híbrida dels nens/es i comporta el risc de quedar atrapats en els imaginaris essencialistes que entenen el color de la pell com un signe de pertinença o no-pertinença.

PER A REFLEXIONAR...

El discurs predominant en els cercles d'adopció adreça l'anàlisi dels (potencials) problemes d'identitat de les persones adoptades cap a la seva lluita individual i psicològica amb el fet d'haver estat cedits –o abandonats– d'una banda, i la seva habilitat per a adscriure's a la seva família no-biològica, de l'altra. Els problemes de pertinença s'adrecen llavors al nivell personal o familiar, mentre que del context social més ampli, que ha permès l'adopció en primer lloc i que, en certa manera, exclou la persona adoptada, no se'n parla. L'encastament de les experiències de les persones adoptades en un context social més ampli (global) de relacions desiguals de poder i d'un racisme profundament arrelat és en gran mesura ignorat.

Com afirma Yngvesson, en situar el "desajust" en la nena o el nen adoptat en si, i explicar els problemes emocionals gairebé exclusivament en termes de trauma de la primera infància (distanciant-los de les experiències de racisme), les famílies i professionals de l'adopció tendeixen a ignorar que el mateix fet que els pares i mares siguin blancs –i els imaginaris i

exclusions que això comporta–, pot ser un factor generador del trastorn del nen o la nena adoptat/a. Només el fet de centrar-se en els problemes de pertinença a un nivell familiar/personal trasllada la responsabilitat a la persona adoptada en si mateixa i, per tant, no explora el status quo que les exclou de la completa pertinença a un nivell social més ampli.

La interrelació del discurs dels pares i mares amb l'imaginari paternalista (neo) colonial de rescat, la negació daltònica de la raça com una vivència quotidiana i els modes consumistes de relacionar-se amb el país de naixement dels seus fills i filles corren el risc de domesticar les desigualtats globals subratllades en l'adopció transnacional. El que Anagnost anomena les 'representacions celebrades de la diferència cultural', sense reconèixer les relacions desiguals globals que possibiliten la transferència de nens/es, tendeixen a mantenir els pares i mares blancs en el que Zizek va anomenar 'el punt buit privilegiat de la universalitat', des del qual es respecten altres cultures, però alhora s'afirma la pròpia superioritat.

Nit gelada

La capacitat d'aquestes representacions per a empoderar les nenes i nens negres adoptats/es és més que dubtosa.

Nota: aquest article és una adaptació d'un text que es publicarà a *Afrika-Focus*, 2012, 25 (2).

PER A LLEGIR...

Articles

Anagnost, Ann (2000). Scenes of misrecognition: Maternal citizenship in the age of transnational adoption. *Positions-East Asia Cultures Critique* 8 (2), p. 389-421.

Andersson, Malinda (2012). [Seeing through the white gaze: Racialized markings of \(un\)familiar bodies in Swedish transnational adoption policy](#). *Graduate Journal of Social Science*, 9(1), p. 65-83.

Castañeda, Claudia (2011). [Adopting technologies: Producing race in trans-national adoption](#). *The Scholar and Feminist Online*, 9 (1-2), p. 1-9.

De Graeve, Katrien (2010). The limits of intimate citizenship: Reproduction of difference in Flemish-Ethiopian 'adoption cultures'. *Bioethics*, 24,(7), p. 365-372.

De Graeve, Katrien (2011). Familles flamandes ayant adopté des enfants éthiopiens: Travail culturel et citoyenneté ambivalente. *Migrations Société*, 23 (136), p. 185-200.

Tigervall, Carina, and Tobias Hübinette (2010). Adoption with complications: Conversations with adoptees and adoptive parents on everyday racism and ethnic identity. *International Social Work*, 53 (4), p. 489-509.

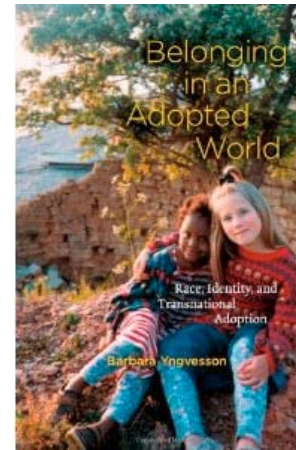
Volkman, Toby Alice (2003). Embodying Chinese culture: Transnational adoption in North America. *Social Text*, 21 (1), p. 29-55.

Yngvesson, Barbara (2012). Transnational Adoption and European Immigration Politics: Producing the National Body in Sweden. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 19 (1), p. 327-345.

Llibres

[*Belonging in an adopted world : Race, identity, and transnational adoption*](#)

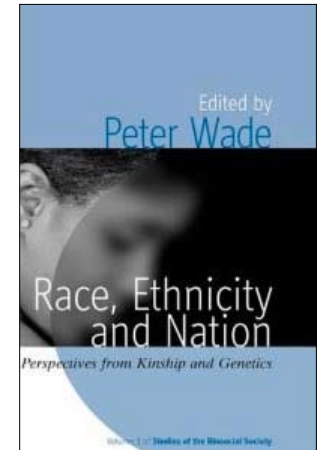
Yngvesson, Barbara
Chicago; London:
The University of
Chicago Press,
2010

A *Belonging in an Adopted World*, Barbara Yngvesson ofereix una exploració sobre les conseqüències i les implicacions del moviment de nens/es sense precedents en l'adopció transnacional, normalment de països pobres cap a Occident. Yngvesson reflexiona sobre com les polítiques de l'adopció han afectat a famílies, nacions i nens/es involucrats en aquesta nova forma de migració social i econòmica.

[*Race, ethnicity and nation : perspectives from kinship and genetics*](#)

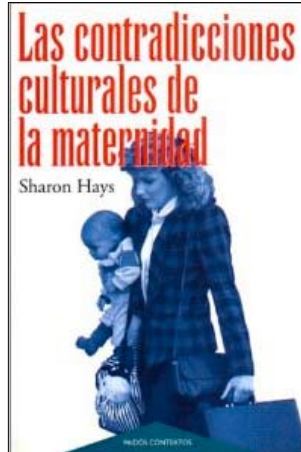
Wade, Peter
New York:
Berghahn Books,
2007

Raça, etnicitat i nació estan íntimament vinculats a la família i al parentiu, encara que aquests vincles mereixen especial atenció, ja que la família i el parentiu estan canviant ràpidament en el context de les revolucions biotecnològiques. Basat en dades obtingudes de la Reproducció Assistida, adopció transnacional, famílies interracials, polítiques identitàries bàsiques i la construcció de la nació postsoviètica, aquest llibre proveeix de noves formes i reptes per entendre la raça, l'etnicitat i la nació.

Las contradicciones culturales de la maternidad

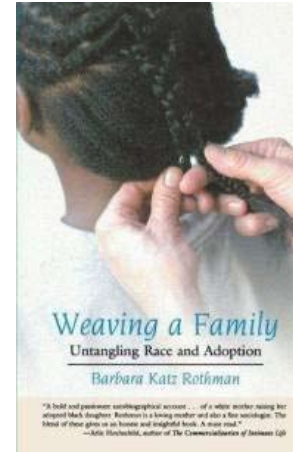
Hays, Sharon
Barcelona: Paidós,
1998 [1996]

Les mares treballadores es troben en una contradicció davant lògiques de comportament diferents: han de ser cuidadores i altruistes en l'exercici de criança dels seus fills/es, però alhora han de ser competitives i ambicioses en el treball. Amb la incorporació massiva de les dones al mercat laboral, semblaria raonable per a la societat, fer de la maternitat una tasca simple i eficaç. Contràriament, Sharon Hays senyala en aquest original i provocatiu llibre, que la ideologia de la "maternitat intensiva" ha intensificat les tensions que les mares treballadores han d'enfrontar. La ideologia de "la maternitat intensiva" sosté que les dones són les principals responsables de la criança dels seus fills/es i dicta que la criança s'ha de centrar en el fill/a, s'han de tenir coneixements experts, ha de ser emocionalment absorbent, intensiva i econòmicament cara, i realça d'aquesta manera l'ambivalència entre la dona i la mare.

Weaving a family : Untangling race and adoption

Rothman, Barbara Katz
Boston: Beacon Press,
2005

Un home, una dona i els seus fills/es biològics, tots de la mateixa raça, és el mite de la 'família nuclear', i ha estat la base de la cultura, la religió, la societat i l'economia nord-americanes i, tot i els canvis dels últims seixanta anys, segueix impregnant aquest model ideal. Les actuals tendències en adopció, tanmateix, han començat a trencar el paradigma dominant de família. Els professionals estimen que les altes xifres d'adopcions a USA, moltes d'elles interracial, estan canviant la concepció tradicional de família nord-americana.

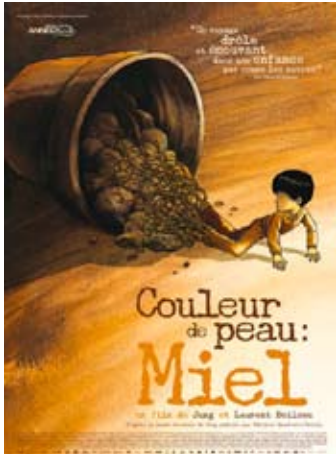
Parenting in global perspective. Negotiating ideologies of kinship, self and politics

Faircloth, Charlotte, Diane Hoffman y Linda L. Layne.
London: Routledge, 2013.

Basat en les perspectives antropològica i sociològica a la vegada, aquest llibre explora les tendències transnacionals i les experiències quotidianes del 'parenting'.

Parenting in Global Perspective examina el significat de 'parenting' com un camp de coneixement professional, i una activitat a través de la qual s'espera que els adults es realitzin emocionalment i que els ompli com a experiència personal. Centrant-se en el significat de 'parenting' com una forma de relació i com una mediació entre les relacions familiars a través del temps i de l'espai, el llibre explora els punts de encontre i els punts de tensió entre el 'parenting' tal com és definit pels professionals, i aquelles experiències viscudes pels/les pares/mares en la seva realitat quotidiana.

PER A VEURE...

[Couleur de Peau: Miel \(Approved for Adoption\)](#)

Dirigida per: Laurent Boileau i Jung

França i Bèlgica, 2012

Duració: 75 min.

A través de Jung, un nen nascut el 1965 i adoptat a Bèlgica el 1971, aquesta pel·lícula, mescla d'imatges reals i dibuixades, reflexiona entorn de la vivència de l'adopció, la vida familiar, l'adolescència, la identitat, la integració, l'amor maternal...

[Veure trailer](#)

ESDEVENIMENTS D'INTERÈS

[Infància i envelliment poblacional als Espais Urbans Actuals](#). Barcelona, 11 de desembre del 2012. Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona.

[Young Sexualities Interdisciplinary Postgraduate Conference](#). Cardiff University, 25 de gener del 2013.

[Call for papers](#)

[4 ICAR: International Conferences on Adoption Research](#). Bilbao, del 7 al 11 de juliol de 2013. *Call for papers*: fins el 15 de desembre del 2012.

[Rutgers Media Studies Conference: Extending Play](#). Del 19 al 20 d'abril de 2013. Livingston Student Center. USA.

[Children, Childhood and Youth in the British World: Historical Perspectives](#). Londres, 19 de juliol del 2013. *Call for papers*: fins el 31 de desembre del 2013. Shirleene. robinson@mq.edu.au y Simon. sleight@kcl.ac.uk.

SOBRE L'AUTORA DELS TEXTOS

Katrien De Graeve

està en possessió d'un màster en Llengües i Cultures Africanes i és doctora en Ciències Comparades de la Cultura per la Ghent University (Bèlgica). El maig de 2012, defensà la seva tesi titulada "Making Families. Parenting y pertinença en l'adopció transnacional a Flandes". Els seus interessos en investigació se situen a la intersecció entre el parentiu crític, els estudis de família, l'antropologia de la migració i el postcolonialisme.

SOBRE L'AUTORA DE LES IL·LUSTRACIONS

Assumpció Mateu

va néixer a Girona el 1952. El 1970 inicià els estudis de pintura a l'Escola Superior de Belles Arts Sant Jordi de Barcelona, que finalitzà el 1975, alhora que estudia Disseny Gràfic a l'Escola Elisava de la mateixa ciutat. A partir del 1979 es dedica a l'activitat docent com a professora de pintura a la Facultat de Belles Arts Sant Jordi de la Universitat Central de Barcelona.

El 1988 Mateu obté el grau de Doctora en Belles Arts per la Universitat Central de Barcelona, amb la Tesi "Percepció: Color i Pensament". Aquell mateix any, es publica el llibre "La Veu del Foc" escrit per M. Mercè Roca, inspirat en la persona i l'obra de l'artista. Poc temps després, Mateu decideix dedicar-se exclusivament a la creació deixant la docència.

Actualment l'artista treballa al seu estudi de Barcelona i a Jafre (al Baix Empordà).

Podeu visitar la seva obra a la web www.assumpciomateu.com i al seu blog www.assumpciomateu.com/wordpress.